

A gazdasági biztonságot befolyásoló egyéb (soft) tényezők

Növekedés és társadalmi igazságosság, újraelosztás (szociális biztonság)

Vitaanyag

2007. január

HELYZETELEMZÉS

A szociális biztonság alapja a tömegek gazdasági biztonsága. Ennek állapotától függ, mennyire stabil a fennálló társadalmi rend: ha túl sokan érzik (gazdaságilag) bizonytalanságban magukat, megnő a hajlam a rendszer összerombolására. Ezt a hajlamot nemcsak történelmileg progresszív erők, hanem egy még rosszabb állapotban érdekelt retrográd erők is kihasználhatják. A fennálló haszonélvezőinek egyik sem érdeke.

Jelenleg szerte a világon nem a progresszív (poszt-kapitalista, szocialista) erőknek, hanem a retrográd (klerikális, nacionalista, szélsőjobboldali, fasiszta) erőknek kedvez a világhelyzet. Ezt a veszélyt csak a tömegek jólétére (gazdasági biztonságára) fordított figyelem radikális növelésével lehet elhárítani. Minden egyéb tanács felelőtlenység.

1. A SZOCIÁLIS BIZTONSÁG MEGHATÁROZÓ TÉNYEZŐI

1.1. A szociális biztonság meghatározóinak változása

A szociális biztonság a globalizációt megelőző időkben az előre nem látható, véletlenszerű eseményekkel szembeni védelmet jelentette, s mint ilyen, szelektív eszközöket igényelt (munkanélküli segély, szociális segély, balesetbiztosítás, árvasági ellátás stb.).

Mára azonban a helyzet megváltozott: a globalizációval nyilvánvalóvá vált, hogy a régi, és a még hozzájuk járuló újabb kockázatok egyáltalán nem a véletlen művei, hanem nagyon is a rendszerből következnek. (Ezt a megállapítást teszi az ILO (2004, Executive Summary: 1) is megkülönböztetve „contingency risk”-et a „systemic risk”-től.)

Ezek az újabb (de inkább csak tömegszerűségükben új) kockázatok az alábbiak:

- a munkaerőpiacról kiszorulóknak tábora (az ipari-szolgáltatási tartaléksereg) nő, természete globalizálódik: az egyik ország foglalkoztatásának bővülése a másikban a foglalkoztatás stagnálásával, vagy egyenesen a munkanélküliség növekedésével jár.
- A munkanélkülieken belül is nő a tartós munkanélküliek aránya. Még a magasan kvalifikáltak is végleg kieshetnek a munkaerőpiacról, ha az ő szakmájukban munkaerő-túlkínálat van, vagy ha idősebb koruk, nemük, családi állapotuk, nemzetiségük stb. miatt a diszpreferált munkavállalói csoportba tartoznak.
- A fejlett országokban is megjelent „dolgozó szegények” („working poor”) tábora: a munkaerő-túlkínálat és az alacsonyabb bérű országok versenye következtében az elszegényedés még munka mellett is bekövetkezhet.
- A jövedelmi különbségek – néhány, tudatosan ez ellen dolgozó ország kivételével – mindenütt nőnek, még a gyors növekedésű országokban is, a vagyoni különbségek pedig még ennél is nagyobbak. Ennek egyik jele, hogy a megtermelt jövedelmen belül csökken a munkajövedelmek aránya. (Pl. Írországból a 70-es évek óta közel 80 %-ról napjainkban 42 %-ra esett a bérek és fizetések GDP-beli súlya. Hasonló, bár kevésbé meredek zuhanás következett be szerte Európában. A bérek és fizetések GDP-beli aránya 2006-ban az EU25-ben 49, Magyarországon 46 %.¹) A jöve-

¹ Eurostat.

http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page?_pageid=0,1136173,0_45570701&_dad=portal&_schema=PORTAL (2007-02-08)

delmi polaritás különösen élessé vált: egy mind szűkebb réteg birtokol mind nagyobb gazdagságot.

- A globalizáció, és a velejáró liberalizáció, dereguláció miatt gazdasági-társadalmi krízisek külső sokkhatásokra is bekövetkeznek. Ezeket a kríziseket nem lehet előre jelezni, és hatásuknak az érintett országok lakosai és kormányai még annyira sem képesek ellenállni, mint saját országuk gazdasági kényszereinek.
- A kapitalizmus alternatívájának eltűnése kiélezte a piaci versenyt, ami a technológiai harc révén a hozamok csökkenéséhez, s így a monopolárokra való törekvések erősödéséhez vezettek. A monopolprofit azonban más termelőktől való profitelvontást jelent. A profitfaló verseny a fukuyamai világgéppel együtt megkérdőjelezte a jóléti államot, a fejlett világ munkavállalóival is megismertette a gazdasági bizonytalanságot.
- A munkavállalók növekvő kiszolgáltatottsága növeli a társadalomellenes eszmék iránti fogékonyságukat. Mivel azonban a „szocialista” múltat szinte minden mértékadó politikai irányzat elítéli, a tömegeknek a fennálló elleni lázadása nem kifelé vezet a kapitalizmusból, hanem visszafelé: jobbik esetben a jóléti állam (hiábavaló) követelése felé, rosszabb, és egyre gyakoribb esetekben azonban még visszább, a kapitalizmus legsötétebb, a feudális bornírtságot is eszközül használó korszakába, a fasiszmusba. Végso soron ez utóbbit támogatja a romantikus és türelmetlen anarchizmus is, amelyre különösen a fiatalság, annak baloldali érzelmű kisebbsége hajlamos.

1.2. A szociális biztonság elemei ma

Az ILO a változó körülmények alapján meghatározta a gazdasági biztonság összetevőit.

- *Az alapvető szükségletek* kielégítését lehetővé tévő infrastruktúrához való hozzáférés (egészségügy, oktatás, lakhatás, információ, társadalombiztosítás)
- Ehhez járul a *munkával kapcsolatos biztonság* („work-related security”). Ezen belül a legfontosabb a jövedelmi és az érdekképviselési biztonság, mert közvetlenül és rövid távon ezek védik az embereket a váratlan eseményekkel szemben.
- A *jövedelmi biztonságot* a fizetési szisztéma, a bérszínvonal, a jövedelemhez kapcsolódó juttatások és szolgáltatások, és jövedelembiztosítás határozza meg. A *képviselési biztonság* tipikusan a független szakszerveződéssel valósul meg.
- A foglalkoztatással kapcsolatos biztonság további elemei: a *munkaerőpiaci biztonság* a munkalehetőségeket fedi, a *foglalkoztatási biztonság* a jövedelemszerző tevékenységtől való elesés elleni védelmet, a *feladatbiztonság* pedig a munka és az azt végző ember képességeinek/kívánságainak találkozását jelenti, a *munkabiztonság* a testi-lelki értelemben egészséges/kellemes munkahelyre utal, és végül a *szaktudás reprodukálásának biztonsága* a továbbképzés lehetőségeit takarja. (ILO, 2004)

A szociális biztonságnak a fenti gazdasági összetevőkre épülő, azon túlmutató elemeként határozható meg a

- *status quo biztonság*. Ez azt jelenti, hogy a gazdasági biztonság teremti meg a tömegek számára az adott kormány/rendszer legitimitását. A csökkenő gazdasági biztonság keltette elégedetlenséget kihasználhatják, sőt erősíthetik nemcsak a tömegek jólétében (nagyobb gazdasági biztonságában) érdekelt politikai erők, ha-

nem az eliten belüli hatalmi harcban aktuálisan alulmaradtak is. Ezesetben a növekvő elégedetlenség a demagóg propaganda táptalajává válik.

2. A JELENLEGI HELYZET JELLEMZŐI

2.1. A világ

A gazdasági és szociális jogok ma a nemzeti és nemzetközi politikáknak központi kérdését jelentik, anélkül azonban, hogy az általuk felvetett problémák megoldásához szükséges feladatok teljesítését, vagy akár kijelölését látnánk. Az ILO Társadalmi-Gazdasági Biztonság (SES) c. programja keretében készített 2004-es jelentése volt az első kísérlet, hogy világszinten mérje a gazdasági biztonságot abból a szempontból, ahogy azt az emberek érzékelik: a felmérésben – a nemzeti adatbázisok, tanulmányok mellett - munkahelyeket és háztartásokat kerestek fel, 48 ezer (!) munkavállalót kérdeztek meg, akik több mint 10 ezer munkahelyet képviseltek szerte a világban.

A gazdasági biztonságot a munkával kapcsolatos biztonság fent említett 7 jellemzőjével mérték. Az ezek, valamint egyéb adatok alapján alkotott Gazdasági Biztonság Indexet (Economic Security Index – ESI), amit „boldogságindex”-nek is neveznek, több mint 90 országra (a Föld lakosságának 86 %-ára) tudták kiszámítani. A jelentés megállapította²:

- A gazdasági biztonság (ami demokráciát és szociális védőhálót egyaránt jelent) *hozzájárul a gazdasági növekedéshez és a társadalmi stabilitáshoz*. A vizsgált népességnek azonban csak 8 %-a él olyan országban, amely megfelel ennek a feltételnek, 73 %-a pedig kifejezetten gazdasági bizonytalanságban él.
- A jövedelem(szint) fontos, de a jólétnek nem a legfontosabb kritériuma. A kulcstényező a *jövedelmi biztonság* és a jövedelmi egyenlőtlenség (polarizáció növekedése). A jövedelmi bizonytalanság növekedése a munkaerőpiaci helyzeten kívül abból is adódik, hogy egyrészt a törvények lazítása csökkentette a foglalkoztatási biztonságot, másrészt a jóléti rendszerek összehúzódtak, az ellátások feltételei szigorodtak, egy olyan időben, mikor a korábbiaknál is nagyobb igény lenne ellátásaikra. A nyugdíjkorhatár például az ILO (2004) több mint 90 országra kiterjedő felmérése szerint a férfiak esetében átlagosan 1, a nőknél fél évvel nőtt. A munkanélküliségi ellátások ideje, mértéke csökken. Mindez olyan egyéb destabilizáló tényezőknek is megágyaz, mint a nemi egyenlőtlenség növekedése, az emberek elkeseredettsége és pesszimizmusa (különösen a fejlődő és átalakuló gazdaságokban).
- A munkabiztonságot rontja, hogy a *stressz* sokmillió ember számára a munka velejárója lett, leginkább ott, ahol a munka intenzitása és a (sokszor fizetetlen) túlórák száma nő. Ez elsősorban, de nem kizárólag a fejlődő és átalakuló gazdaságokra jellemző. A képviselő a szakszervezetek világméretű háttérbeszorulása miatt szintén gyengül.
- Az iskolázottság és képzettség faktoraiból származó *szakértelem-biztonság* magas szintje éppen ellentétes a jóléttel, mivel a munkahelyek száma csökkenő. A felmérésből kiderült: sokan attól szenvednek, hogy messze tudásszintjük alatt foglalkoztatják őket (ezt hívják „státusz-frusztrációnak”).

² <http://www.eldis.org/static/DOC15322.htm>

- A *politikai demokrácia, a civilszféra szabadsága, valamint a társadalombiztosítás* magas szintje szintén növeli a gazdasági biztonságot (az emberek „boldogságérzetét”), a gazdasági növekedésről azonban, különösen hosszú távon, nem lehet ugyanezt elmondani. A gyors gazdasági növekedés önmagában nem növeli a jólétet, a jólét érzetét, a gazdasági biztonságot, legfeljebb ha megfelelő szociálpolitika társul hozzá (Megjegyezzük: ebben az esetben sem a növekedés, hanem az utóbbi eredményezi a jólét növekedését.)
- Az egyik legérdekesebb - bár a fentiek alapján nem meglepő – megállapítása a jelentésnek, hogy *a gazdasági biztonság eloszlása nem felel meg a globális jövedelem-eloszlásnak*: Dél- és Délkelet-Ázsia nagyobb mértékben részesül a globális gazdasági biztonságból, mint a világjövedelemből, Latin-Amerika esetében viszont éppen fordított a helyzet.
- A globalizáció elmúlt évtizedeiben a *gazdasági válságok gyakoriságának és súlyosságának növekedése* figyelhető meg. Az egy főre jutó GDP növekedési üteme csökken, az éves növekedési ütemek közti különbségek nőnek, ami az egyes nemzetgazdaságok bizonytalanságának növekedését implikálja. Mindez ellentmond a gazdasági liberalizáció jótéteményei mellett érvelők álláspontjának.
- A fejlődő országokban *a gazdasági biztonság fordított arányban áll a tőkeáramlás liberalizálásával*. Ebből pedig az következik, hogy érdemes várni a tőkemérleg liberalizálásával addig, míg az intézmények és a szociálpolitika fejlettsége lehetővé teszi, hogy sikerrel megvédjék a társadalmakat a külső sokkaktól.
- A jelentés végső következtetése, újszerű megközelítése miatt, igen figyelemre méltó: a megváltozott feltételekhez alkalmazkodó, a társadalmi-gazdasági biztonságot célzó politikáknak mindig azt kell szem előtt tartani, *mi szolgálja leginkább a társadalom legsebezhetőbb csoportjai gazdasági bizonytalanságának csökkenését*, valamint azt, hogy ne növekedjék a kedvezményezni szándékozott csoportok ellenőrzése, politikai repressziója. (Az egyik társadalmi csoportra sem lehet kivetni olyan kontrollt, amit a „legsabadabb” társadalmi csoportra nem vetnek ki.)

Az ILO (2004) szerint tehát a globalizációval előállott világrendszer új kockázatait és bizonytalanságait miatt a hagyományos társadalombiztosítási rendszerek már nem megfelelőek. A szelektív, hitelképeség-vizsgálatokra épülő eszközök helyett a kormányoknak és a nemzetközi intézményeknek *univerzális, az emberi jogokon alapuló* programokat kell megalkotniuk, amelyek megadják az embereknek az alapvető gazdasági biztonságot.

A gazdasági biztonság csökkenésének megvannak a közvetlen politikai következményei is. Az elmúlt évtizedben *új típusú elégedetlenségi mozgalmak* indultak útjukra, vagy régiók erősödtek fel:

- A NAFTA létrejötte elleni tiltakozásként chiapasi indiánok (Dél-Mexikó) lázadása volt ez első komolyabb, hangsúlyozottan a *globalizáció ellenes fellépés*. A militarizmus is ötvöző, és a Ya Basta! (Elég volt!) mozgalmat útjára indító zapatista felkelés visszhangra talált a fejlett világ békésebb megmozdulásaiban.
- A gazdasági biztonság csökkenését hozó neoliberális gazdaságpolitikát szerte a világon egyöntetűen valósították meg jobb- és baloldali pártok: ezek spekt-

ruma ekkor a konzervatív jobboldaltól a szociáldemokrata baloldalig terjedt. A különböző színű pártoknak ez az egyöntetűen piacorientált magatartása a néptömegek körében a hivatalos politikából, a *politikai pártokból való kiábrándulást* hozta. Ezért a tiltakozó megmozdulások markánsan „civil” jelleget öltöttek, az ellenállás „civil” szervezetek keretében formálódott, a szakszervezetek részleges részvétele mellett. (Ezt a politikától való elfordulást, a képviseleti intézményekkel szembeni bizalomvesztést fejezi ki a „demokratikus deficit” kifejezés is.)³

- A „civil” keretekben, spontán és laza szervezettséggel, nemegyszer szervezetlenül fellépő tiltakozás ösztönös formái (kirakatbetörés, gyújtogatás, kődobálás) a fennállót védő *erőszakszervezetek megerősödését* implicáltak, ami csak újabb olajat öntött az elégedetlenség tüzeire. (Az ILO már idézett 2004-es jelentése is a jövedelembiztonsággal egyenrangúként kezeli a szabadságérzetet.)
- Az érthető, de a célok tekintetében világos politikai irányvonallal nem rendelkező tömegelégedetlenségre *ráakaszkodtak a provokatív szerveződések*, hol az anarchizmus, hol a fasizmus ideológiájával, hol a kettő keveredésével. (Ez utóbbról a félperifériás országokban van hajlam, így hazánkban is.)
- A szocializmus bukásával perspektíva nélkül maradt kapitalizmus elleni tiltakozás szükségszerűen vezet a *szélsőjobboldali eszmék erősödéséhez*. Ez részben a formális politikum keretei között következik be (szélsőjobboldali frakció alakult az Európai Parlamentben), részben a tömegek „spontán” cselekvéseiben. A tömegek pártoktól való idegenkedését felismerve a szélsőjobboldal is „civil” keretek között igyekszik megszervezni tömegbázisát.
- A miszticizmust, (ál)közösséget és közös ellenséget kínáló, klerikális, nacionalista és kirekesztő (antiszemita, antikommunista, anti-szingli stb.) szélsőjobboldali eszmék terjedését megkönnyíti, hogy az *elpiacosított kultúra* (vö. Szűcs, 2007) és *oktatás* színvonalának csökkenése a könnyen fogyasztható, egyszerű megoldásokra, a „könnyen átlátható, kézenfekvő identitások”-ra (Gábor, 2006) teszi fogékonyá a politika iránt még valamelyest érdeklődő embereket.

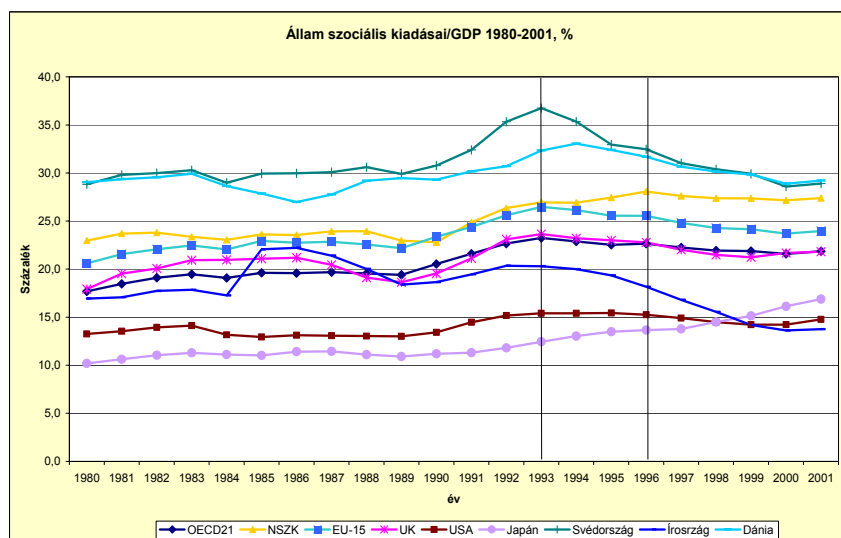
2.2. Európa

Az amerikai szociális modell a gazdasági kényszerek nyomása alatt lassan beszivárog Európába, holott az előbbiben 40 millió ember nem rendelkezik egészségbiztosítással, a jobb amerikai egyetemeken az európainak többszörösét elérő tandíjat kell fizetni, és a társadalmi polarizáció, a szegénység mértéke a legnagyobb az OECD-ben.

Az „európai szociális modell” leáldozóban van, az állam szociális kiadásai a GDP-hez mérten csökkennek (ld. diagram), az EU az önmaga elé kitűzött kettős cél, a versenyképesség és szolidáris társadalom (teljes foglalkoztatottság) antagonizmusának csapdájában vergődik, az európai baloldali értelmiség e kettősség összeegyeztetését a profitorientáció háttérbe szorításával próbálja megoldani.⁴

³ Különböző tanulmányok, felmérések bizonyítják, hogy az emberek növekvő hányada utasítja el teljes egészében azt a társadalmi-gazdasági rendszert, amiben él. Vö.: Török (2006)

⁴ Az egyik ilyen kísérlet a Jörg Hufschmid brémai professzor által vezetett Alternatív gazdasági Fórum, de hasonló szellemben tevékenykedik a francia ATTAC tudományos tanácsa, annak több tagja, így például a Transnational Institute vezető kutatója, Susan Georges is.

Forrás: OECD (2004), Social Expenditure Database (SOCX, www.oecd.org/els/social/expenditure).

2.3. Magyarország

Az ILO (2004) jelentés az országokat 4 csoportba sorolja a gazdasági biztonság szempontjából. A 2000-es évek elejére épülő felmérés szerint hazánk a legjobb (a skandináv országokat is magában foglaló) csoportban a „mértékadók” („Pacemakers”) csoportjában kapott helyet, amit jó politikák, jó intézmények és jó eredmények jellemeznek.

Ha ma készülné a felmérés, valószínűleg nem adna ilyen jó eredményt. Az emberek jövedelembiztonsága, politikai szabadságérzete és képviselőik sikeressége is számottevően romlott a közelmúltban.

- A létminimum alatt élők száma kb. 3 millió, ezen belül 25-30 ezer a hajléktalan. A népszámlálási adatok szerint 395 ezerre rúg azoknak a száma, akik minimális norma alatti lakáskörülmények között, és 260 ezerre azoké, akik nem lakásban élnek.
- A költségvetési hiány miatt szükséges megszorításokkal tovább növekvő terhek tehát sokak számára már elviselhetetlenek, de különösen veszélyes, hogy a szavának hallatására - az alsóbb osztályokkal ellentétben – képes középosztályt (ezen belül leginkább a történelmi progresszióra kevésbé hajlamos kispolgárságot) is nyomás alá helyezték. A helyzet az eliten belüli politikai harc eszközüvé vált, és a szélsőjobb megerősödésének kedvez.
- Magyarországon a kutatások szerint az ifjúság körében a ballib-orientáció túlsúlyát a 90-es évek második felében váltotta fel a jobboldali-konzervatív, jobboldali-radikális ideológia dominanciája. Az egyetemisták között terjed és mélyül a szélsőjobboldali eszmékkel való azonosulás (Gábor, 2006). Mindennek alapja, hogy a gazdasági bizonytalanság, a jövő kilátástalansága a fiatalokat is utolérte, s az individualizált társadalomban nem látnak kiutat, nem remélhetnek segítséget. Pedig a fiatalság életkori sajátja a közösséghez tartozás vágya. Ez a nemzeti eszme felerősödésének kedvez, mivel sok társadalmi-gazdasági baj a külföldi nagyvállalatok tevékenységének következménye, illetve kizárólag akként *jelenik meg*.

3. VÁRHATÓ VÁLTOZÁSOK

Korunk gazdasági-társadalmi fejlődését a kapitalizmus általánossá válása, és ennek nyomán ellentmondásainak kiéleződése jellemzi. Ehhez járul perspektívátlansága, ami a szocialista világrendszer bukásának, az ezt sikeresen meglovagoló propagandának az ideológiai-mozgalmi következménye.

A kapitalista gazdaság akkor működőképes, ha profitot termelhet, ami a verseny szorításában mind nehezebb dolog. A vállalati versenyképesség (piacon maradás) a munkaerőköltség leszorítását és a vállalati szinten minél kisebb (fajlagos) foglalkoztatást követeli. Ezzel szemben a társadalmi szinten értelmezett szociális biztonság jövedelmbiztonságot és minél teljesebb foglalkoztatást feltételez. A két dolog (versenyképesség és szociális biztonság) tehát ellentmond egymásnak: a verseny globalizálódása (egyetemlegessé válása) nem hagy reményt a rendszeren belüli szociális biztonság növelése szempontjából. Ezért az egész mai világgazdaság (-társadalom) puszkaporos hordón ül, ami – ceteris paribus – hosszú távon nagyot robbanhat.

Ha egy társadalmi rendszerrel szembeni elégedetlenség a rendszeren belül nem oldható fel, akkor szükségképpen az elnyomás növekedéséhez vezet. Ennek tömegbázisát képesek megteremteni a fasisztus idéző eszmék, melyek terjedése egész Európában és az USA külpolitikájában állami szinten is tapasztalható.

Az olyan kísérletek, mint amit napjaink Latin-Amerikájában látunk Hugo Chávez és szövetségesei részéről ígéretesek, de bennük rejlik a veszély, hogy a rendszert újratermelő peronista irányba mozdulnak el.

Mindezekért a világ, s így Magyarország jövőjét a szociális biztonság szempontjából az elképzelhető legjobb esetben sem látjuk megnyugtatónak.

Forgatókönyvek Magyarország szempontjából			
A (pozitív)	B (semleges)	C (negatív)	

Szociális biztonság a világban	A fejlődő országok, mindekenélőtt Kína és mind több latin-amerikai ország szociális biztonságát növelő kormány-intézkedéseinek pozitív hatása ellensúlyozza a fejlett országokra jellemző lassú romlást, így összességében kissé nő a gazdasági biztonság a világban. Ezzel együtt azonban az elnyomó-korlátozó politikák köre nem szűkül, az emberek szabadságérzete összességében nem nő. Az országok közti különbségek jelentősek maradnak.	A világban összességében nem változik a szociális biztonság helyzete: Kína a versenyképesség fenntartása érdekében nem enyhíti tovább a leg-szegényebbek helyzetét, a fejlett országokban a jóléti állam leépítése a társadalmi ellenállás miatt lassulva, de folytatódik. Latin-Amerikában kitart, de nem terjed a chávez politikája.	A figyelmeztető jelek ellenére a kormányok nem, vagy keveset tesznek a gazdasági biztonság növekedéséért, a latin-amerikai út kifulladás, Chávezt meggyilkolják, Kuba amerikai befolyási övezetté válik, a fejlett országok munkaerőpiaca tovább szűkül, a jóléti intézkedések tovább erodálódnak. Összességében érezhetően romlik a szociális biztonság.
	Az USA imperialista politikája lényegében nem változik, így demokrácia-korlátozó és diszkriminatív belpolitikája sem enyhül, a gazdasági-szociális biztonság az USA-ban romlik.		
Szociális biztonság Európában	A versenyképesség szorításában az állami eszközök tovább szűkülnek úgy nemzeti, mint uniós szinten. Az újabb kibővüléssel a csökkenő uniós forrásokat növekvő számú szereplő között kell elosztani. A fejlett országokban tovább szűkül a munkaerőpiac, de a tőkekivitel nyereségét a vállalatok nem forgatják vissza anyaországuk jóléti rendszereibe. Európában nagy különbségekkel, de összességében romlik a szociális biztonság.		

Szociális biztonság Magyarországon	A megszorítások terheit gyorsan enyhíti az EU-pénzek sikeres lehívása, a beruházások multiplikátor hatása. Az ország több TNC regionális központjává válik, a foglalkoztatási helyzet mennyiségi és minőségi értelemben javul. A kormány további lépéseket tesz a legsó társadalmi csoportok helyzetének javításáért. Az EU-tól sikerül 2013 után is viszonylag jelentős fejlesztési forrásokat szerezni. Hosszabb távon azonban a külső forrás-bevonás (EU-pénzek, FDI) ezzel együtt is csökken, a foglalkoztatási helyzet ismét romlik. Az egyelőre stabil európai helyzet mindazonáltal megakadályozza, hogy a társadalmi elégedetlenség a szélsőjobb felülkerekedését eredményezze.	A megszorítások hatása nem elhúzódó, 2008-tól stabilizálódik az emberek helyzete. A foglalkoztatási helyzet nem romlik, az EU-ból érkező pénzek, és a regionális szerep fenntarthatóvá teszik a stagnáló/lassan romló gazdasági biztonságot. Hosszabb távon azonban a forrásbevonás csökken, a gazdasági biztonság romlik. Az elégedetlenség nő, a szélsőjobb oldali eszmék terjednek, ami számottevően rontja a szociális biztonságot, de az EU intézményeinek szilárdság miatt ezek az eszmék (még) nem képesek politikai áttörésre.	A megszorítások, az FDI-import csökkenése, az EU-pénzlehívások sikertelensége miatt romlik a jóléti és foglalkoztatási helyzet. 2013 után a versenyképességi és belső regionális gondokkal (legújabb tagok felzárkóztatásával) küzdő EU-ból már nem, vagy alig érkezik pénz, az országban lévő (magyar és külföldi) tőke gyorsan áramlik a környező és távolabbi alacsony bérű országokba. A foglalkoztatási helyzet egyes régiókban katasztrofális, de Budapest és környékén is romlik. A gazdasági bizonytalanság megrendíti a fennálló rendet, amelyet a szintén súlyos társadalmi gondokkal küzdő EU sem tud már hathatósan védelmezni.
--	--	---	--

Mozgalmak a világban	A szociális mozgalmak baloldali szárnya erősödik, a rendszert progresszíve meghaladó irányzat szervezettsége nő. Ezzel együtt a retrográd antiglobalista⁵ (szélsőjobb) szervezetek ereje is nő, szaporodnak a mozgalmak két nagy csoportja közti összecsapások. Mindez a represszív rendfenntartó eszközök szaporodásával, a szociális biztonság csökkenésével jár.	A szociális mozgalmak mai amorf jellege nem változik, erejük tovább gyengül. A status quo-ban érdekelt erők az indulatok levezetésére használják (panem helyett circenses). A civil szféra erősödik, számottevő eredményeket ér el lényegtelen társadalmi, gazdasági és környezeti kérdésekben. A legnehezebben élő tömegek elégedetlenségét a „megélők” apátiája nyomja el (kétharmad-egyharmad társadalom⁶).	A globalizációkritika meghatározó iránya a retrográd antiglobalizmus lesz, teret nyernek a vallási, valamint antidemokratikus militáns szervezetek. Ezekre, és a progresszív rendszerkritikus megmozdulásokra egyaránt a militáns rendfenntartás lesz a hatalom válasza. A szociális biztonság az egész fejlett világban gyengül, ami több helyütt szélsőjobb-oldali, vagy abba hajló rezsimet segít hatalomra. A progresszív erők csak Latin-Amerikában tartják magukat.
Mozgalmak Európában	A világ szociális fórummozgalmának „anyaszervezete”, a francia ATTAC túljut belső válságán, feladja Európa-centrikusságát és (más szervezetekkel együtt) szervezetten, progresszív rendszerkritikával áll a világ társadalmi mozgalmainak élére.	Az európai mozgalmak és szervezetek száma tovább nő, anélkül, hogy erejük ezzel lépését tartana. Folytatódik az „európai szociális modell”-ért vívott látványos, de lényegtelen eredményeket hozó „civilharc”. A környezet- és fogyasztóvédelem terén különösen megélnéülnek az akciók, ebbe részben a kelet-európai tagországok civil szférája is bekapcsolódik.	A progresszív töltetű, de reformista mozgalmak nem képesek integrálni a tömegek elégedetlenségét, ezért az a radikális, de kiakasztó (szélsőjobb) szervezetek utcájába tér. Mind erősebbé válik a különböző nemzeti fasizmusok közti kapcsolatrendszer, növekszik EU-parlamenti képviseletük, terjednek eszméik. Európa mozgalmaiban is magába zárkózik: az Európa-centrizmus nem áll meg félúton, szükségszerűen nacionalizmus(ok)ba torlik.

⁵ Artner (2006:114-116)

⁶ Martin – Schuman (1998)

Mozgalmak Magyarországon	A kormányellenes tiltakozások elülnek, a gyülekezés-korlátozó intézkedéseket enyhíteni lehet, de a szélsőjobb-oldali eszmékkel és mozgalmakkal szemben a kormányzat a korábbiak-nál erélyesebben lép fel. A gazdasági biztonság növekedése és a kormányzat szociális politikája, valamint a szocialista párt eszmei balra tolódása lehetővé teszi a progresszív, alternatívát kínáló rend-szerkritikai szervezetek, valamint a szakszervezeti mozgalom megerősödését.	A szélsőjobboldal civil szerveződései konszolidálódnak, a fiatalok növekvő kiáramlása (tanulás, munka) az EU-ba ellene hat további jobbratolódásuknak. A polgári baloldal újabb választást nyer, ami lehetővé teszi a baloldali szervezetek működését. A társadalom ideológiai-mozgalmi megosztottsága fennmarad, a politikai baloldal minimális és illékony fölénye mellett.	A romló gazdasági biztonság talaján és növekvő európai támoga-tottsága mellett a szélső-jobboldal kitartó propa-gandája eredményt hoz: a gazdasági biztonság (különösen a kis-polgárság helyzetének) romlása a retrográd, kirekesztő, fasiszta eszméket és szervezetek népszerűségét növeli az állampolgárok körében. A 2008-as választásokon ennek az irányzatnak a politikai szárnya nyer, ami a társadalmi baloldalt és annak mozgalmait teljesen ellehetetleníti.
--	--	--	--

4. A MAGYAR KÜLSTRATÉGIA MOZGÁSTERE, RÖVID-, KÖZÉP- ÉS HOSSZÚ TÁVON

Rövidtávon a költségvetési egyensúly rendbetétele a fő cél. E tekintetben a jelenlegi társadalmi rendben nem sok mozgáster van a magyar külpolitikának. A kérdés, hogy a rövidtávon megtehető lépések közép- és hosszútávon meg hozzák-e a várt eredményt, a gazdasági-szociális biztonság növekedését.

Középtávon a mozgásteret az euró bevezetésének feltételrendszere határolja be. Ez elkerülhetetlen, része európai integrálódásunknak, végső soron a termelés globalizálódásának, és védelmet nyújt a spekulációs támadások ellen is. Csakhogy ennek terheit is a munkából élők viselik.

Alaposan megfontolandó, hogy az euró késleltetett bevezetése jár-e olyan előnyökkel a szociális biztonság terén, amik érdemessé teszik a halasztást. Elképzelhető, hogy az időhúzás nem javít a legkiszolgáltatottabbak helyzetén. Ugyanakkor a jövedelmi biztonság romlása – amely mind a gyors, mind a lassú bevezetés esetén bekövetkezik - az elégedetlenséget olymértékben megnövelheti, hogy az robbanáshoz vezet. E kifejtésnek erős támogatottsága van a kormányzati babérokra pályázó hazai és európai gazdasági-politikai eliten belül is.

A magyar EU-politikában mindenesetre érdemes a legelesettebbek érdekében olyan határozott stratégiát követni, amellyel biztosítható, hogy ha a kormány az euró-bevezetés tervezett időpontjára vonatkoztatva elrendelt megszorításokat ráterheli a társadalomra, akkor az eurót tényleg be is vezessék a tervezett időpontban. A magyar külstratégiának itt viszonylag tág tere van: aktív lobbizással elérni, hogy a maastrichti kritériumok valóban „teljesüljenek” akkorra, amikor az kell. (Nem valótlán adatok közlésével, hanem a valós adatok megfelelő tálalásával. Így lehetett volna tenni az autópálya-beruházásokkal is.)

Hosszú távon a versenyképességet állítja a magyar és az egész európai politika a stratégiai célok középpontjába a szociális biztonság mellett, pontosabban azt megelőzve.

Ez a két cél azonban összeegyeztethetetlen, mint ahogyan azt a korábbiakban már jeleztük.

5. AJÁNLÁSOK

A társadalom stabilitásának alapja a szociális biztonság. Ez utóbbi a társadalom tagjainak gazdasági biztonságán múlik, hiszen ez teremti meg a *status quo* -biztonságot. A gazdasági biztonsághoz pedig az *alapvető emberi jogok biztosítása* szükséges (lakhatáshoz, egészséghez, kultúrához stb. való jog). A nemzetközi tapasztalatok is azt mutatják, hogy a szociális biztonság a *foglalkoztatási viszonyok* által meghatározott. Ezen belül elsőbbséget kell adni a *jövedelembiztonságnak* és a *képviseletnek*. Semmiféle, a munkahelyek biztonságát veszélyeztető politikát nem lehet tehát azzal indokolni, hogy azt béremelés előzte meg!

A magyar kormányzatnak minden erejével azon kell lennie, hogy a legszegényebbek terheit enyhítse, a terhek viselését még elbírók elégedetlensége pedig ne a kirekesztő, antidemokratikus, fasiszta eszmerendszer felé orientálódjon. (Ez persze nehéz, hiszen akkor a rendszer alapjainak kritikája felé kellene orientálni őket, ami természetesen ellentétes a mai állapotok előnyeit élvező kormányzat érdekeivel.)

Az ajánlások spektruma tehát igen szűk.

- *Tőkevonzás*: a foglalkoztatás érdekében (állami eszközök, pl. beruházási, ket-tős adózást elkerülő stb. egyezmények révén a környező kelet-európai országokkal, Oroszországgal, és Európán kívüli országokkal, különös tekintettel Ázsiára).
- *Foglalkoztatásnövelés*. A legszegényebbek jövedelmi biztonságát támogató munkaerőpiaci, törvényi eszközök megteremtése (a szegélyezési rendszer - ma nagyon szigorú - feltételelességének enyhítése, egyenlő elbánás biztosítása stb.).
- *Újraelosztásra alkalmas adórendszer*. Az ILO felmérése szerint szerte a világon nagy az újraelosztás, ezen belül pedig különösen a legfelső jövedelmek limitálásának a támogatottsága. A szolidaritási adó bevezetése, a vagyongyarápodási vizsgálatok tehát helyes lépések ebbe az irányba, de továbbiakra van szükség, különös tekintettel a nagy vagyonokra és vállalati jövedelmekre.
- *Jövedelembiztonság*. A nemzetközi felmérésekből az is kiderül, hogy szerte a világon erős az univerzalizmus iránti igény, tehát annak igénye, hogy ne csak a bér munkát végzők („labour”), hanem minden „társadalmi szempontból értékes munkát” (work) végző ember hozzájusson a megélhetését biztosító jövedelemhez. A gyermeket nevelők, családtagot ápolók, rászorulókat segítők stb. munkájukkal jogot formálhatnak a társadalom elismerésére. Ezt részben a második munkaerőpiac gerjesztése, részben az állami költségvetés biztosíthatja. Ez utóbbi ma (és hosszú távon is) alkalmatlan erre.
- *EU-alapok sikeres lehívása*. Az EU strukturális alapjaiból szerezhető pénzeknek a legrászorultabb régiókba irányítása, ehhez (a pályázáshoz, partnerkereséshez) minden állami segítség megadása.
- *Külföldi tanulás, munkavállalás, fiatalok*. Hosszabb távon javítja a gazdasági biztonságot, ha nő a boldogulás lehetősége. Ezt szolgálja az EU-n belüli, és Európán kívüli utazás. A külföldi munkavállalás és tanulás támogatása (állami segítség a munkaközvetítéshez, ösztöndíjak nyújtása és a külföldi pályázati le-

hetőségek megismertetése, a pályázatok segítése stb.) különösen a fiatalok esetében lehet jó hatással, mivel a közöttük most a szélsőjobb oldali eszmék konjunktúrájukat élik.

- *Érdekérvényesítés.* A szociális biztonságot az érdekképviselő, a *politikum* oldaláról növelheti, a kárvallottakért szót emelő progresszív, baloldali mozgalmak, szervezetek támogatása. Ehhez a Nemzeti Civil Alap szélesítésére van szükség. Hasonlóképpen támogatni kell a szakszervezetek bővülését, mindenekelőtt a munkavállalói képviselet törvényi rendelkezéseinek sokkal szigorúbb ellenőrzésével, betartatásával.

IRODALOMJEGYZÉK

ARTNER Annamária (2006): Globalizáció alulnézetben. Elnyomott csoportok – Lázado mozgalmak. Napvilág Kiadó, Budapest

Az első generáció. <http://realskinhead.skinhead.hu/sztori.html> (2007-02-07)

GÁBOR Kálmán (2006): Ifjúság: autoriter lázadók. Interjú Gábor Kálmán ifjúságkutatóval. Az interjút készítette: Rádai Eszter. Élet és Irodalom 50. évfolyam, 50. szám, december 15.

GEORGES, Susan (2006): Whose Europe? Our Europe! New Internationalist, Issue 394. October. <http://www.newint.org/features/2006/10/01/social-model/> (2007-02-11)

ILO (2004): Economic Security for a Better World. http://www.ilo.org/public/english/protection/ses/info/publ/economic_security.htm (2007-02-10)

MARTIN, Hans-Peter – SCHUMAN, Harald (1998): A globalizáció csapdája. Perfekt Kiadó, Budapest, 1998

SZŰCS Olga (2007): A kultúra és a gazdaság, kulturális marketing (Gondolatok a művészet hatáiról). Zsigmond Király Főiskola Gazdaság- és Vezetéstudományi Intézetének évkönyve, ZSKF, 2007

TÖRÖK Ádám (2006): Versenyképesség és felelős társadalmi magatartás. Beszélgetés Török Ádám közgazdászprofesszorral, az MTA levelező tagjával (Az interjút készítette: Tóth Teréz). Új Pedagógiai Azemle 2006. No. 12. <http://www.oki.hu/oldal.php?tipus=cikk&kod=2006-12-np-Toth-Versenykepesseg> (2007-02-10)